

Vervolg der Kronijk van Nijmegen, tot den jare 1818

Johannes in de Betouw

bron

Johannes in de Betouw, *Vervolg der Kronijk van Nijmegen, tot den jare 1818*. C.J. van Goor & zoon, Nijmegen 1818

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/beto001verv01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

en NWO

[Inleiding]

Het voorgevallene binnen de Stad Nijmegen en in derzelver omtrek, voor zoo verre zulks uit de geschiedenissen, en andere overblijfsels der oudheid, van de vroegste tijden af, immers van den tijd der Romeinsche heerschappij, konde worden opgemaakt, is door JOHANNES SMETIUS, weleer Theologiae et Philosophiae Professor te Sedan in Frankrijk, daarna Herder en Leeraar bij de Hervormde Gemeente te Nijmegen, op het aanhoudend verzoek zijner stadgenooten, die van zijn doorwrocht Latijnsch werk, het Oppidum Batavorum, geen gebruik konden maken, bij korte aantekeningen in het Nederduitsch gesteld tot het jaar 1300; en door zijnen zoon, van denzelfden naam, en in

dezelfde bediening te Nijmegen, bij wijze van een Jaarboekje of Kronijkje, uitgegeven tot 11. October 1591, den dag der verlossing van de stad Nijmegen uit de Spaansche dienstbaarheid, naar de schrijfwijze, welke in die eeuw plaats greep. Dit werkje, zeer zeldzaam geworden zijnde, is in dezelfde eenvoudige schrijfwijze, en met behoud van zulke bastaardwoorden, welke door de lezers beter verstaan worden, dan wanneer dezelve in het Nederduitsch worden overgezet, met aanteekeningen herdrukt tot 1784, en alnu vervolgd tot het jaar 1818.

Het te beknopte in hetzelve kan worden opgehelderd uit de Annales Noviomagi; het bijvoegsel uit de Guedes-dagboeken; de Handvesten en andere door mij uitgegevene stukjes, de Stad Nijmegen betreffende.

NYMEGEN den 21. Junij 1818.

JOH. IN DE BETOUW, aetatis 87.

Vervolg der Kronijk van Nijmegen.

1785.

Den 25 van Lentemaand was het water in de rivier de Waal ter laagte van zeven en een halve duim aan het peil.

Den 6 van Slagtmaand werd aan de Ordinaris Gedeputeerden des Kwartiers territoir verleend tot het uitoefenen van een lijfstraffelijk vonnis tegen eenige smokkelaars.

1786.

Den 22 van Sprokkelmaand werd aan het Gerigt van Ubbergen het vermogen gegeven, om, bij voorkomende gevallen van apprehensie van delinquanten, tegen welken het vonnis van bannissement uit de Heerlijkheid zoude behooren te worden uitgesproken, hetzelfde bannissement te kunnen uitbreiden tot de stad Nijmegen en Schependom van dien, mits melding makende van het daartoe verleende Raadsbesluit, en na pronunciatie van het vonnis overgevende copie authentic

aan Burgemeesteren, ten fine van registratie ter Secretarie der stad.^(a)

Den 7 van Slagtmaand werd de stad Nijmegen, en bijzonderlijk 's Furstendoms Burgt, vereerd met het verblijf en inwoning van het Stadhouders Hof tot den 23 van Herfstmaand 1787.

In Wintermaand werden drie Romeinsche grafsteenen, welker een was van *Domitia Albina*, de ander van *Sextus Secundus Felix*, en de derde van *M. Anicius*, mitsgaders een gelofte-steen van *Blesio Burgionis Filius*, op 's Furstendoms Burgt in het laatste der zeventiende eeuw uitgegraven, bij de overige monumenten op het Raadhuis geplaatst.^(b)

1787.

Werd de aanzienlijke, doch bouwvallige, opgang naar het Raadhuis, langs den geheelen voorgevel, afgebroken, en vervangen door eenen ingang met weinige breede trappen.

In Louwmaand werd besloten, dat de wegen in het Schependom aan beide zijden met opgaande eikenboomen zullen worden bepoet; bijzonderlijk in de Nederbossche straat.

(a) Raadsign. 22 Febr. 1786. 10 Aug. 1793.

(b) Zijnde een aangenaam geschenk van den Heere *Jacob Adolph Baron van Heeckeren* tot Enghuizen en Beurse, uit de nagelatene verzameling van den Heere *Everhard Baron van Heeckeren* tot Nettelhorst, Enghuizen en Barlham, Landdrost der Graafschap Zutphen. Raads. 20 en 22 Decemb. 1786. Zie derzelver beschrijving in mijne *uitlegging van de opschriften op altaren en gedenksteenen te Nijmegen*, bl. 59, 63, 25 en 95, en de *Monumentis Sepulcralibus* pag. 20.

1788.

In Bloeiemaand werd buiten de Hezelpoort, nabij de oude haven, eene Romeinsche aschkruik of urne, en een beker, beide ongeschonden, en van fijne roode of Samische aarde, gevaltig opgedolven.

1789.

In Bloeiemaand en Zomermaand rees het water in de rivier de Waal tot boven de achttien voet aan het peil.

1790.

Werd tusschen de steden Nijmegen en Wageningen, als eigenaren van het Lexkes veer met de daartoe behoorende veerdammen, eene conventie gemaakt met de geërfdens van den Randwijkschen buiten-polder.^(c)

1793.

Den 10 van Herfstmaand werd bepaald, dat het verleenen van vrijdom op het veer over de rivier de Waal alleen aan den Raad verblijven zal.

1794.

In Herfstmaand werd, bij het zetten van pallissaden of stormpalen aan de vestingwerken op den Hunenberg, opgedolven een *Denarius*, of zilveren penning, op de voorzijde hebbende de hoofden van *Nero* en *Agrippina*, met het omschrift

AGRIP. AVG. DIVI CLAVD. NERONIS CAES. MATER.

Op de keerzijde

NERONI CLAVD. DIVI F. CAES. AVG. GERM. IMP. TR. P.

(c) Raads. 12 Mei 1790.

In het midden eene eikenkrans met

EX S.C.^(d)

Den 9 van Wijnmaand rukte het noordelijk krijgslager der Franschen, onder den Opperbevelhebber *Pichegru*, in de landen van tusschen Maas en Waal, strekkende hunne voorposten uit van *Ewijk* tot *Kranenburg*. Na een gevegt tusschen de Engelschen, die zich in Maas en Waal geworpen hadden om Nijmegen te dekken, en de Franschen, genoegzaam aan elkanderen gelijk in magt, den 19 of 20 van Wijnmaand omtrent Druten, ten nadeele der Engelschen uitgevallen^(e), vreesde men te Nijmegen het beleg. De Stad en het nabij gelegen Fort *Knodsenburg* werden in eenen geduchten staat van tegenweer gesteld. Men hakte zelfs omver de schoone lanen, en wandeldreven rondom de stad, ter wijdde van een half uur gaans.

Op den 24 van Wijnmaand openen de Franschen hunne batterijen boven en beneden de stad, in de *Ooij*, en buiten de Hezelpoort, om de liggende schipbrug over den Waalstroom te beschieten.

Den 3 van Slagtmaand werd de stad opgeeischt, en, bij weigering van overgave, den 6 van die maand, met gloeiende kogels en hauwitsers hevig beschoten, waardoor op vele plaatsen brand ontstond. De Broederkerk,

(d) *Iets betreffende de gevondene oudheden aan de Winseling, Lennepe-kamer, en den Roomschen voet*, bl. 5.

(e) C. ROGGE, *Geschieden. der omwenteling*, bl. 49-53.

en het bijgelegen woonhuis van den Predikant, werden tot den grond toe in de asche gelegd, en door het nederstorten van den toren, en door de gloeiende kogels, de meeste gebouwen der stad zeer beschadigd.^(f)

In den nacht tusschen den 7 en 8 van Slagtmaand, wanneer men zag, dat het niet mogelijk was de stad langer te behouden, en dat men voor het geweld der Fransche wapenen zoude moeten bukken, nam *H. Balneavis*, een stoutmoedig krijgsman, volgens zijnen rang, het opperbevel van de stad over, en was terstond werkzaam om te beproeven, of het niet mogelijk zoude zijn eenig beding met den Franschen Generaal *Souham*, bevelvoerende over het beleg voor Nijmegen, in te gaan. Dit gelukte; en bij het 3de artikel der kapitulatie werd toegestaan, dat alle inwoners der stad bij het *vrij genot van hunne privilegien* zouden blijven.^(g)

Na het inkomen der Franschen onder den misbruikten naam van Broederschap, en onder schijn van vrijheid, leden de burgers en inwoneren der stad zeer veel door de aanhoudende *requisitien* of afvorderingen, en inlegeringen, maar vooral door de hindernissen, die aan den koophandel werden toegebracht.

1795.

In Grasmaand bij het toewerpen

- (f) C. ROGGE, *Geschiedenis der omwenteling* bl. 52-60. *Europische Staats-Secretaris van Novemb. 1794*, bl. 531.
- (g) *Europische Staats-Sekretaris van de maand Novemker 1794*, bladz. 531, 537. *Raads. 8 Novemb. 1794*. C. ROGGE, *Geschiedenis der omwenteling* bl. 57.

der loopgraven, welke de Franschen buiten de Hezelpoort gemaakt hadden, werd door de arbeiders, onder de opgeworpene aarde, een uitmuntende gouden penning van *Antoninus Pius* ontdekt, hebbende op de voorzijde

IMP. T. AEL. CAES. HADRI. ANTONINVS.

Op de keerzijde

AVG. PIVS P.M. TR. P. COS. DES. II.^(h)

In Bloei maand geschiedde afkondiging der onafhankelijkheid van het Bataafsche Gemeenebest, tegens opoffering van een aanzienlijk gedeelte grondgebieds, en geldprijs van honderd millioenen guldens, ter vergoeding en schadeloosstelling voor de kosten van den oorlog.⁽ⁱ⁾

Den 13 van Herfstmaand werd ter Staatsvergaderinge voorgesteld om het Hofgebouw, of's Furstendoms Burgt, door het Fransch geschut eenigzins beschadigd, ten voordeele der Domeinen te doen afbreken; en deze voorslag werd vervolgens, niettegenstaande de billijkste protesten van de stad Nijmegen, en van het Rijk van Nijmegen, mitsgaders van het Ambt van tusschen Maas en Waal, en de verklaringe van het Ambt Over-Be-

(h) Zie iets betreffende de gevondene oudheden op de Winseling en Lennepe-kamer, bl. 9.

(i) Zie A t. 13 en 21 van het *Traktaat van Vrede en Alliantie*, in de *Vaderlandsche Historie LV. Deel*, bl. 12, en bij C. ROGGE, *Geschied. der omwenteling* bl. 518-543.

tuwe van ongelast te zijn, met meerderheid van stemmen besloten.^(k)

1796.

Den 9 van Sprokkelmaand werd dit eerwaardig, en door den alles verslindenden tijd zelven zoo lang geëerbiedigd Rijks-paleis van *KAREL den Grooten*, om te sloopen, openlijk verkocht voor negentig duizend en vier honderd guldens.^(l)

In Oogstmaand, bij het ontblooten der grondslagen van het Paleis, werd ontdekt een grafsteen, hoog 26, breed 19, en dik 10 duimen, opgericht *ter gedachtenisse* van den krijgsman *L. Cornelius Licinius*, gediend hebbende onder het twintigste legioen, hebbende het volgend opschrift

L. CORNELIV
L.F. POL. LICINIV
MVT. VET. EX LEC
XX. ANN. L, XV
H.S. E
PRIMA CON.^(m)

- (k) Namelijk der Kwartieren van ZUTPHEN en van VELUWE; bij welke stemmen zich voegden TIEL, BOMMEL, *Neder-Betuw*, *Tieler-* en *Bommeler-waarden*, *Beest* en *Rhenoj. Land.-Rec.* 30 Oct. 1795. *Kwart. Rec. van Nijmegen* 21 Aug., 15 Sept. 1795, 10, 16 Febr. 1796.
- (l) *Hoe zal de kunstminnende nakomelingschap geloven, dat het sloopen door Nederlandsche handen is verrigt*, vraagt de Heer H. VAN WIJN, *Huiszittend leven*, I. Deel, 1. Stuk, bl. 29. En de Heer E.M. ENGELBERTS meent zulks te moeten toeschrijven aan den *nijd*, en aan de *afgunst*, dat Nijmegen ook door zulk een onvergelykelijk stuk van oudheid boven de andere steden uitblonk. Zie deszelfs *alouden staat der Nederlanden*, IV. Deel, bl. 332 en volgende, en den Rijks-Vrijheer W.A. VAN SPAEN, *inleiding tot de Hist. van Gelderland*, III. D., bl. 50, vergeleken met de *Histor. van Gelderland*, I. D., bl. 211.
- (m) *Kwartiers-Rec.* 27 Mei 1796. De uitlegging en beschrijving van dit opschrift zie in de *Lotgevallen van den Burgt*, bl. 6, en in *Iets betreffende de gevondene oudheden*, bl. 32-39.

Onder vele ontdekte Romeinsche penningen waren de oudste een *Denarius*, of zilveren penning, *Gentis Plautiae*, op de keerzijde vertoonende *Castor* en *Pollux*, met ROMA, en *Gentis Juliae*, op de voorzijde hebbende het hoofd van *Venus*; op de keerzijde twee huilende *Galli*, zittende onder een zegeteeken, beneden CAESAR, een *Quinarius Gentis Tituriae*; koperen van de drie mannen, opziensers der munten ten tijde van *Augustus*; en een gouden van *Valentinianus*, op de keerzijde hebbende RESTITVTOR REIPVBLICAE, beneden KONST.⁽ⁿ⁾

1797.

De tijd, welke tot het afbreken werd doorgebracht en de handen, die er bij aanhoudenheid aan werkten, van honderd en honderd vijftig man, bewijzen, dat dit gebouw zulk eene vastheid had, dat het nog eeuwen lang den tijd had kunnen verduren.^(o)

- (n) Lotgevallen van den Burgt bl. 11, 12, 13. E.M. ENGELBERTS, *aloude Staat*, bl. 321-334. In 1804 beloofde de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden eenen gouden Eerepenning, ter waarde van 150 guldens voor den geenen, door wien de vroegste oudheid van het Valkhof nog duidelijker, dan tot dus verre geschiedde, opgespoord zoude mogen worden. Zie het Programma in de *Letter-Bode* 28 April 1804, No. 41, en G. VAN HASSELT, *Bijdrag tot den Burg*, bl. 3.
- (o) *Lotgevallen van den Burgt* bl. 77. E.M. ENGELBERTS, *aloude Staat*, IV. D., bl. 325, 336. Eene afbeelding van dit Keizerlijk Rijks-paleis, door J. VAN GOOIJEN geschilderd, is nog aanwezig op het Raadhuis; en eene uitmuntende afteekening van hetzelfde door H. HOOGERS is in plaat gebracht.

In Wintermaand werd de ledige oppervlakte, met insluiting der *overblijfselen van de twee Afgods-tempels*^(p), met opgaande boomen beplant.

1798.

Na hevige twisten over het *nut* of *schadelijkheid* van het bijeenroepen eener Vergadering, magt hebbende over de geheele Republiek, kwam op den 1 van Lentemaand 1796 de *eerste Nationale Vergadering* tot stand. Deze werd in Herfstmaand 1797 vervangen door eene *tweede*, van welke *een gedeelte* op den 22 van Louwmaand 1798 zich veranderde in eene *Constituerende Vergadering*, en bewerkte de *vernietiging van de Souvereiniteit der bijzondere Provinciën*; de *ineensmelting der Staats-schulden*; en de *een- en ondeelbaarheid van het Gemeenebest*;^(q) waardoor niet alleen de Staten van

- (p) *Lotgevallen van den Burgt, bl. 78. Bijvoegsel tot de Lotgevallen, bl. 10 en volgende. E.J.B. SCHONCK, Nijmeegs Alzigt, bl. 8. Geen gedenkteeken der oude bouwkunst is goed hij ons overgebleven, want geen gebouw kan eenen zoo hoogen ouderdom bereiken, dan mogelijk de TWEE KAPellen, het eenigste overblijfsel van den Burgt te Nijmegen, zegt de Rijks-Vrijheer W.A. VAN SPAEN, Hist. van Gelderland, I.D., bl. 182.*
- (q) Met het aannemen van het *beginsel van eenheid*, had de staatkundige omwenteling van 1795, in derzelver gevolgen, het voormalig Staatsgebouw reeds om verre gerukt.

deze Provincie werden vervangen^(r) door een *intermediair administrerend Bestuur*, ondergeschikt en verantwoordelijk aan de Constituerende Vergadering; maar waardoor ook de *Regalia majora*,^(s) aan Nijmegen verleend door de Frankische Koningen, Roomsche-Koningen en Keizeren, met welke de stad *boven de andere steden* prijkte, krachteloos gesteld werden.

In Wintermaand was de strengheid der koude zeer vinnig, evenarende de scherppe koude van de jaren 1709 en 1740.

1799.

Den 31 van Louwmaand geraakte de Waal voor de stad met een ontzettend geweld aan het werken. Het ijs stapelde zich bergen hoog in de rivier en op den Veerdam, en zette zich spoedig wederom vast.

Den 2 van Sprokkelmaand brak de Waal andermaal los; het ijs raakte op nieuws vast, waardoor het water tot 24 voet en 8 duim

- (r) Zie het *Landdags-Rec.* 29 Januarij 1798. Kort daarna, bij eene nieuwe omwenteling, werd deze *Constituerende Vergadering*, zijnde een geheel *revolutionair* Bestuur, ontbonden; en, in Zomermaand eene *Wetgevende Vergadering* bijeengeroepen, in twee kamers verdeeld; en uit derzelver midden een *Uitvoerend Bewind* benoemd.
- (s) SMETII, *Oppid. Batav. Cap. VI, VII, X, pag. 74, 85, 92, 129. Nijmegen verdeeld in Wijken enz., bl. 58. Handvesten bl. 61. Vervolg der Handvesten bl. 14 en volgende. Nijmegen was de EERSTE der Geldersche hoofdsteden, en haar oorsprong was VERHEVENER, dan die der andere steden, dewijl zij denzelven aan de KEIZERS te danken had*, volgens den Rijks-Vrijheer W.A. VAN SPAEN, *Hist. van Gelderland, I. D., bladz. 211, en Inleiding tot de Hist. van Gelderland, III. Deel, bl. 48 en volgende.*

opliep. Het benedenste gedeelte van de stad stond onder water tot aan de eerste verdieping der huizen.

Den 20 van die maand dreef uit de *Duffelt*, over den Ooijschen dijk, voorbij de stad eene blanke schots, de oppervlakte hebbende van ruim een mergen, met rijen van willige boomen en struiken gelijk als beplant; andere voerden daken van huizen met zich. Eene van dezelve, zich stierende op de stad, wierp de achterhuizen der Steenstraat omver, en beschadigde vele andere. Het water liep voorts op ter hoogte van 26 voet, waardoor de Over-Betuwsche Bandijk boven de Bemmelsche sluis doorbrak, overstromende de Over- en Neder-Betuw. Twee doorbraken ontstonden onder Hees in den Rijkschen bandijk, nadat het water aldaar twee voeten hoog over den dijk geloopt had.

Den 21, bezweek de Maasdijk te Neder-Asselt, en overstroomde geweldig het Rijk van Nijmegen, en het Ambt van tusschen Maas en Waal.

De stad werd opgepropt van menschen, welke met achterlatinge van hunne bezittingen, de woede des waters trachteden te ontvlugten, en door middel van schuiten uit hunne woningen waren gered.^(t)

In Wijnmaand werd op de Winseling aan

(t) Tot gedachtenisse der hoogte van dezen watervloed, de vorige vloeden overtreffende, is een teeken gesteld in den ringmuur der Kraan. Zie *Raads*. 11 *Maart* 1799.

den Waaloever een zilveren penning gevonden van *CAJUS CAESAR Caligula*, hebbende tot omschrift op de voorzijde

C. CAESAR AVG. GERM. P.M. TR. POT.

En op de keerzijde

GERMANICVS CAES. P.C. CAES. AVG. GERM.

Met het hoofd zijns vaders *Germanicus*.

1800.

Den 9 van Slagtmaand werd door eenen woedenden storm groote verwoesting veroorzaakt. Een rukwind duurde den geheelen dag, en verhief zich des namiddags op eene geweldige wijze; zoo dat niet alleen zeer vele schoorsteenen, maar zelfs gevels werden omgeworpen, en vele boomen met hunne wortels uit den grond gerukt. De hoofdkerk der stad leed groote schade, en St. Stevens-torentje boven het koor werd verbrijzeld.

1802.

Het voormalig gezag van de Magistraat, of van *Burgemeesteren, Schepenen en Raad, met de Gemeenslieden* der stad Nijmegen, door den inval der Franschen in 1794, door het aannemen van het beginsel van eenheid in 1795, en de vernietiging van alle Provinciale oppermagt in 1798, aan gedurige veranderingen onderhevig zijnde geweest, werd den 19 van Oogstmaand besloten, op hoedanige wijze de bestelling der stads-regering voortaan zoude behooren te geschieden.^(u)

(u) *Resol. van het Departem. Bestuur 19 Aug. 1802.*

1803.

In Grasmaand kwam een aantal Fransche krijgsbenden in de stad ter bezetting. Deze bezetting groeide ras tot een klein leger, en veroorzaakte aan de burgeren, en aan de ingezetenen van het Schependom, eenen ondragelijken last, zich niet bepalende tot eene kortstondige overnachting van doortrekkende manschappen. Voerlieden en boeren met gepreste paarden, om tot voorspan te dienen bij het afhalen van geschut, zag men overal, zonder dat er iets van derzelve bestemming te vernemen was. De Generaal *Mortier* voerde het opperbevel, en het leger stond, gedurende deszelfs verblijf alhier, onder de Generaals *Montrichard*, *Drouet*, *Frere*, *Schinner* en *du Moulin*. Vervolgens kwam *Berthier*, broeder van den Minister van oorlog: doch het doel van den optogt bleef onbekend, tot dat aller oogen gevestigd werden op Westphalen en het noordelijke Duitschland.

1804.

Den 18 van Wintermaand schreef het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek aan het Departementaal Bestuur van Gelderland, dat de vervulling der opengevallene plaatsen in de Stads-regering behoorde aan de keuze der burgeren.^(v)

1805.

Den 1 van Sprokkelmaand, wanneer een ijsveld met boomen, te groot om voorbij de stad te drijven, tusschen den Lentschen dijk en den muur der Haven in de

(v) *Regist. der Besl. van het Staats-Bewind 18 Dec. 1804.*

klem geraakte, was het geweld, waarmede die schots tegen den muur aandrong, zoo sterk, dat een stuk van het boven-Havenhoofd verbrijzeld werd. De losbarsting verwoestte drie lootsen, staande ter zijde van den Waalwal, terwijl het ijs op de kade aan den Lentschen kant, en verder naar boven, tot bergen zich opeenstapelde.

Den 14 van die maand was het water in de Waal geklommen tot 25 voet en 6 duim aan het peil, en stroomde geweldiglijk op vele plaatsen over den Rijkschen bandijk, waardoor dezelve te *Weurt* bezweek.

In Lentemaand ontdekte men aldaar onder het ingelooopen zand het gebeente en kop van een zeer groot dier, naar gissing der kundigen, van eenen Auer-Ox.^(w)

In Grasmaand werd het ontwerp eener *Monarchale* regeringsvorm aangenomen, onder den Republikeinschen naam van *Raadpensionaris*, ten einde de vestiging van den troon voor te bereiden, en aan den volke kenbaar gemaakt.^(x)

1806.

Den 9 van Louwmaand vertrok Prins *Louis Buonaparte*, die eenige dagen deze stad met zijn verblijf vereerd had, naar Utrecht. Niet lang daarna beklom die Prins den troon van Holland, *Hem door eene Bataafsche Staats-Commissie aangeboden*; ofte,

(w) G. VAN HASSELT, *Bijdragen tot den Burgt te Nijmegen*, bladz. 31, en de daarvan vervaardigde teekening.

(x) Zie den Heer H. BOSSCHA, *Geschied. der omwentel. I.D. inleid. bl. 30-33.*

om beter te spreken, *door het onverzettelijk voornemen des Franschen Keizers, zijns broeders, tot Koning ingedrongen*, onder den naam van LODEWYK NAPOLEON, *Koning van Holland*. En alzoo verving eene bepaalde *Monarchale* regeringsvorm de meer of min *Republikeinsche* Staats-inrigtingen, welke zich sedert tien jaren verdrongen hadden.^(ij)

In Grasmaand werd aan den oever van het Meer, onder Ubbergen, tusschen de twee eerste herbergen, een *Denarius*, of zilveren penning, van *Nero* gevonden, hebbende op de keerzijde het opschrift VESTA, met eene afbeelding van den tempel dezer Godinne te Rome, in eene ringronde gedaante: En kort daarna op een stuk bouwland buiten de Hertsteegspoort, nabij den Pelmolen, een van *Otho*, met het omschrift op de voorzijde

IMP. M. OTHO CAESAR AVG. TR. P.

Op de keerzijde

PAX ORBIS TERRARVM.

In Hooimaand werden op den bovenweg naar Beek, voorbij den derden molen, ontdekt en uitgegraven drie van het fijnste zilver kunstig gewerkte kommetjes, wegende ieder 14 lood, van grijzen ouderdom, schijnende gebruikt te zijn geweest bij het verrigten van

(ij) H. BOSSCHA, *Geschiedenis der omwenteling, I.D., inleid., bladz. 34-36. Aanteekeningen en bijlag. bladz. 14-29.*

godsdienstige plegtigheden ter eere van *Cybele*.^(z)

In Oogstmaand werd de *Constitutie* van het Koningrijk, benevens de *Constitutionele wetten*, gegeven te Mentz den 7 Augustus 1806, alhier afgekondigd.

1807.

Den 23 van Wijnmaand werd eene nieuwe inrigting, meer geschikt naar den Monarchalen regeringsvorm, beraamd, zoo voor het Stads-Bestuur, als voor de uitoefening der Justitie, welke tot nog toe bij de Politie, of de Plaatselijke Administratie, was vereenigd geweest.

1808.

Den 24 van Hooimaand kwam Koning LODEWYK over de Waal naar Nijmegen, onder het luiden der klokken, het spelen op het karillon, en het lossen van het geschut op de Gierbrug. De Schutterij was onder de wapenen; en het Stedelijk Bestuur bevond zich bij de rivier, om zijne Majesteit in te wachten, terwijl een gedeelte van de Schutterij bij de Gierbrug was geplaatst. Bij de aankomst werden de sleutels der stad, benevens de eerewijn, door den burgemeester den Koning aangeboden.^(a)

Zijne Majesteit bezigtigde vervolgens het aanmerkenswaardigste binnen de stad; inzonderheid op het Raadhuis de overblijfselen

(z) Zie de beschrijving van dezelve in het *Bijvoegsel tot Nijmegen verdeeld in Wijken enz.*

(a) Vergelijk het *Vervolg tot de Annales uit de Guedesdagsboeken enz., bl. 7*, betrekkelijk de inhaling van Keizer KAREL den V.

der oude Romeinsche gedenkstukken, en begeerde de oorzaak of reden te weten, waardoor zoo vele gedenkteekenen van Romeinsche Krijgs-Oversten in de nabijheid dezer stad gevonden zijn.^(b)

(b) De kort daarna gegevene reden bestond in het volgende:

La raison, à la quelle doit être attribuée la quantité d'antiquités Romaines, qui de temps en temps ont été découvert, et ses découvrent encore par hazard actuellement le long de la rive gauche du Rhin, s'explique principalement par le séjour d'une armée Romaine dans la Germanie Gauloise, la quelle depuis le regne de *Cesar Auguste* jusqu'au temps de *Honorius* et *Placidius Valentinianus*, savoir durant les quatres premiers siècles de notre ere vulgaire, à tenue des positions sur cette même rive gauche du Rhin pour s'opposer aux invasions des Peuples Transrhenans.

Moguntiacum, Antunnacum, Ubiorum Oppidum, Bonna, Castra Vetera et d'autres ci devant places de guèrres en fournissent les preuves les plus certaines.

Des preuves de ce genre se sont trouvé dans ce Royaume, et se presentent encore quelque fois par hazard, sur tout dans la ville de *Nimègue* et ses environs, tant sur la hauteur, appelée *Hunenberg*, que le long de la rive gauche du Waal; les objets, qu'on a trouvé, ont consistés en monumens érigés en mémoire d'Officiers Commandans et autres militaires de l'armée Romaine; en briques de terre cuite, ou se voyent imprimés les noms des Légions avec celui de l'armée de la Germanie inférieure; des agraffes; des cruches; des images; des monnoyes; des urnes sépulcrales; des lampes sépulcrales; des ustensiles de guèrre et de ménage, ainsi que des débris d'autres antiquités.

Mais il est à regretter, que dans des siècles antérieurs on ait été si peu attentif à l'égard de pareils monumens d'antiquité.

Des pierres sur lesquelles se trouvoient des Inscriptions, ont été employées par des maçons pour servir à elever des murs; des orfèvres, des chauderonniers et des serruriers ont refondus des monnoyes, et d'autres antiquités; ou les ont revendus à ceux, qui se sont presentés pour les acheter.

Et quoique dans des temps suivans il se soyent trouvés des hommes savans, peu d'entre ceux ont cependant temoignes avoir du gout pour les antiquites; ni vouloir se donner la peine d'en decouvrir et de les recueillir.

Parmi les premiers entre ceux, qui jusqu'ici ont recueilli les objets négligés, se sont distingués *Johannes Smetius* le père, et son fils connu sous le même nom; lesquels sans avoir épargné ni peine ni dépense, se sont occupés durant l'espace de plus de quatre vingt années à rasssembler et à decrire les restes d'antiquités deterrés, dont la collection interessante à même attire l'attention de differens Souverains de l'Europe; qui sont venus pour la voir.

Après la mort de Mr. *Smetius* le fils cette collection fut vendue à *Jean Guillaume Electeur Palatin*, et forme actuellement une partie du Cabinet d'antiquité du Roi de Bavière à Munnich.

Depuis ce temps on a deterré des monumens d'antiquité Romaine, consistant en monnoyes et autres restes trouvés par hazard; mais le nombre de ce qui s'est trouvé, est tres diminué en comparaison de ce qui se decouvroit durant des siècles précédens.

On ne doit néanmoins pas se représenter les monumens avec les inscriptions, qui s'y trouvent, comme des chefs d'oeuvres du travail des Romains: ces monumens n'ayant été taillés et sculptés que par des artistes d'un ordre inférieur, les quels probablement ont suivi l'armée Romaine dans la Germanie inférieure comme employés pour la fourniture des vivres, ou comme vivandiers de l'armée.

Cependant de pareils restes n'on sont pas moins précieux et respectables, quand on songe à leur haut degré d'antiquité, et au jour qu'elles mettent à constater les faits d'histoire la plus reculée de ce Royaume.

Den volgenden dag bezigtigde de Koning den omvang der stad, en den staat van derzelver vestingwerken, en nam het volgende besluit:

A compter de ce jour la ville de Nimègue ne sera plus considérée comme place de guerre. Nous cedons en toute propriété a la ville de Nimègue les ouvrages exte-

rieures de la ville; le terrain sur le quel ils sont construits, et les materiaux, qui les forment, sous les conditions suivantes &c.

Voorts betreffende de kerken:

l'Eglise des Frères avec tout ce qui y appartient; le récepissé de trente cinq mille florins et les interets échus, est cedée en toute propriété à la communion des Catholiques Romains &c.

l'Eglise des Réguliers avec ce qui y appartient est oedée en toute propriété aux Catholiques Romains &c.

Den 12 van Herfstmaand behaagde het den Koning, dat tot het verder nasporen van Romeinsche oudheden in deze streken de noodige opdelvingen zouden worden te werk gesteld: En hiertoe werd een streek lands in het Nederrijksche Walt, tot de dominiale goederen behoorende, genaamd *de Holle Doorn*, het geschikst geoordeeld.^(c)

In Slagtmaand werden aldaar, onder eene menigte van gebakken steenen met namen der Legioenen, een gebakken steen uitgegraven, met het opschrift VEX. BRIT.^(d) Een an-

(c) Zie het *Financieel Verb. van den Landdrost van dit Departement 23 September 1808. Kunst- en Letterbode December 1808, bl. 377*. En aangaande de *Holle Doorn, Nijmegen verdeeld in Wijken enz., bl. 53-56*.

(d) Aangaande de *Vexillationes Britannorum vel Britonum* zie J. SMETII, *Antiquit. Neomag.*, pag. 88, 99, en H. CANNegiETER, *de Brittenb.*, pag. 17 en 59.

der met SVB. DID. IVL. en met SVB. DID. IVL. COS.^(e) Voorts een met meer dan dertigmaal LEG. XXX. V.V., benevens een groote pot, gebakken zonder bodem,^(f) met een omschrift langs den rand;^(g) welke aan het Koninklijk Museum werden overgezonden. En in Wintermaand beliefdde het den Koning bij herhaling zijne tevredenheid te betuigen, wegens den ijver, moeite en zorge in het nasporen aangewend.

1809.

Den 13 van Louwmaand zwol het water in de Waal, het welk het ijs los drong, en waarin eenige hapering of stoting bij den voortgang ontstond, tot bandijks hoogte op.

Tusschen den 30 en 31 brak de Over-Betuwsche dijk te *Loenen* door. De Over-Betuw, Neder-Betuw en de Tielerwaard werden door dezen verschrikkelijken watervloed overstromd tot verwoesting van vele der schoonste dorpen; en welke ramp door het verdrinken van menschen en veel vee vermenigvuldigd werd.

Den 8 van Sprokkelmaand kwam Koning LODEWYK uit Holland te Nijmegen met le-

- (e) Onder de regering van *M. Aurel. Antoninus* vielen de *Cauchi* in deze landen; doch werden door *Didius Julianus*, die toen *Landvoogd* was, en naderhand *Keizer* werd, gestuit.
- (f) Over zoodanige potten, zonder bodem gemaakt, zie M.J. WINCKELMANN, *Hist. de l'art chez les Anciens*, Tom. 1, Chap. 1, Sect. 2, pag. 20. Chap. 3, Sect. 3, pag. 231.
- (g) Gelijk aan de pot bij L. BEGERUS, in *Suppell. antiq. Thesauri Brandenburg*, Tom. III, fol. 455.

vensgevaar, ten einde, na bezigtiging der overstromingen, gepaste middelen te beramen tot redding en verzagting der onberekenbare rampen, verzoekende bij zijne aankomst van alle eerbewijzingen te mogen blijven verschoond.

In Lentemaand werd te Loenen, nabij de inbrekinge des dijks, gevonden een heupbeen, benevens een kies van eenen Olifant.^(h)

Het Crimineel Wetboek, den 31 van Wintermaand 1808, bij den Koning voor het Koninkrijk Holland gearresteerd, werd, in plaats van de gewone aanplakking, op het Raadhuis voorgelegd, ten einde aan allen en een iegelijk gelegenheid te geven om hetzelfde te kunnen lezen, en van den inhoud daarvan verwittigd te worden.

In Slagtmaand werd Koning LODEWYK door zijnen Keizerlijken broeder naar Parijs ontboden. Tegen zijnen wil moest Hij vertrekken; en gedurende 's Konings verblijf aldaar, liet de Keizer Nijmegen, en het grondgebied aan de linkerzijde der Waal, door talrijke krijgsbenden overweldigen naar zijn welgevallen, en vermeend belang, alzoo het Frankrijk voegde deszelfs grenzen door eene hoofdrivier te doen afscheiden.⁽ⁱ⁾

1810.

Den 16 van Lentemaand werd Koning LODEWYK gedwongen bij verdrag afstand te doen, ten behoeve van den Keizer der

(h) Zie de *afteekening, gemaakt door H. HOOGERS.*

(i) BOSSCHA, *Geschied. der omwentel., inleid. bl. 54.*

Franschen, van Hollandsch-Braband, van geheel Zeeland, het Eiland Schouwen daarbij begrepen; *van dat gedeelte van Gelderland, het geen op den linker-oever van de Waal gelegen is; zoodanig, dat voortaan de grensscheiding tusschen Frankrijk en Holland zoude wezen de Dalweg van de Waal, van Schenkenschans af, op den linker-oever latende Nijmegen, Bommel en Woudrichem*; voorts de voornaamste strang van de Merwede, die zich in den Biesbosch werpt, door welken, als ook door het Hollandsch-Diep en het Volke-Rak, de grensscheiding zoude heen loopen, om vervolgens in zee te vallen bij de Bieningen ofte Grevelingen, ter linker-zijde latende het Eiland Schouwen.^(k)

In Grasmaand noemden de afgestane landen, nu vereenigd met het Fransche Keizerrijk, eene plegtige Deputatie, om van wege dezelve, aanstonds na de bezitneming, aan den Keizer de verschuldigde hulde te bewijzen.

Den 14 van die maand deed Koning LODEWYK aan de inwoneren der landen, welke *niet tot een der geheel afgestane Departementen* behoorden, kennis geven, dat hunne

(k) Art. 6 van het *Verdrag, gesloten te Parijs den 16 Maart 1810*. Bij BOSSCHA, *I. D., Bijlagen*, bl. 36. Kort na dit verdrag moest Koning LODEWYK zwichten voor de geweldige overheersching, en deed afstand van de Koninklijke waardigheid; waarop den 9 van Hooimaand bij een Keizerlijk besluit het Koninkrijk *Holland* verklaard werd *ingelijft te zijn in het Fransche Keizerrijk*, als eene aanspoeling, een aanslibsel van Frankrijk.

getrouwheid aan den Koning hun het regt gaf op zijne erkentelijkheid, en dat Hij alle gelegenheid zoude waarnemen, om hun daarvan bewijs te geven, niettegenstaande de harde noodzakelijkheid, waardoor Hij *gedrongen was geweest om zich van de inwoners dier landen af te scheuren*.

Op den 1 van Zomermaand werd bij een Keizerlijk besluit het *Arrondissement van Nijmegen* in zes kantons verdeeld, namelijk van *Nijmegen*, van *Druten*, van *Wijchen*, van *Grave*, van *Boxmeer*, en van *Ravenstein*.

Den 21 van die maand werd bij het organiseren van het Justitiewezen, op het Paleis de St. Cloud een *Tribunal de première instance de l'Arrondissement de Nimègue aangesteld*, met bijvoeging van eenen Keizerlijken Commissaris of Procureur Impérial, om het Tribunal de Justitiele pligten te leeren. Ook werd het *Gemeente-Bestuur* op de Fransche leest geschoeid.

Den 26 van Hooimaand werden der stads *wetten, gewoonten, en de wijze van regtsvordering in burgerlijke en lijfstraffelijke zaken*, welke reeds van ouds aan de burgers en ingezetenen dierbaar waren geworden,⁽¹⁾ vervangen door wetten, die dit land niet voegden, en door eene regtspleging in vele

(1) Zie G.C. IN DE BETOUW, *de ordine procedendi coram Neomagensium tribunalibus, et vetustissimis Civitatis Neomagensis consuetudinibus Cap. IV, pag. 33 et seq.*, en J. SCHRASSERT, *Voorberigt voor den Cod. Gelro-Zutph.*

opzigten te vreemd, en, in vergelijking der voormalige, veel te omslagtig.

Ook werd de Nederduitsche moedertaal terstond uit de Regtbank verbannen, en, van dien dag af, moesten de pleitgedingen, en alle regtelijke zaken, akten en stukken in de Fransche taal, en naar de opgedrongene wetten ingesteld en behandeld worden, die de inwoneren niet konden verstaan.

1811.

Boven en behalven de zware onheilen, voor de inlijving in het Fransche Keizerrijk, aan Nijmegen overgekomen door de verwoesting des oorlogs in volle akeligheid; ondragelijke, en naauwelijks ter helfte toe vergoede, requisitien, en onophoudende inlegeringen, was het gevolg van die vereeniging of inlijving, ten opzichte der burgeren en ingezetenen, eene geweldige overheersching, gepaard met eene *tiércéring*, of alleronregtvaardigste^(m) onthouding van *twee derden* der inkomsten voor de Rentheffers of bezitters van schuldbrieven tot laste van den Staat; *tiércéring* der renten van schuldbrieven tot laste der stad Nijmegen; onthouding, voor het geheel, der vervallene renten over het

(m) Over de verpligting der tijdelijke overheerschers of bestuurders van eenen Staat tot voldoening der schulden, zie GROTIUS, *de jur. bel. ac pac. lib. II. cap. 3, 8, No. 3*. C. VAN BIJNKERSHOEK, *quaest. jur. public lib. II. cap. 25, No. 1*. J.D. MICHAËLIS, *Mosaisch regt, III. D. bl. 242*, en over deze *tiércéring* W.A. OCKERSE, *Napoleontische redevoer. II. D. bl. 136*. H. BOSSCHA, *inleid. I. D. bl. 60-66*, en J. SCHELTEMA, *geschiedk. mengelwerk II stuk, bladz. 23-31*.

jaar 1810; ongehoorde belemmering in den koophandel, en onregmatige opschrijving tot den krijgsveld.

Voorts ten aanzien van de stad, eene krachteloosstelling van het gebruik der *regalia majora* aan Nijmegen van ouds verleend; het gemis van alle voorregten en voordeelen, welke de stad voormaals in *Politie, Jurisdiktie, Justitie* en *Financie* genoten had. En bij welke zoo zware rampspoeden en verliezen nog gevoegd werd verstoring in het bestuur der Godshuizen, verwarring in derzelve financien; onthouding aan de stad der inkomsten van het regt van veer over de rivier de Waal, zijnde een bijzonder, en gedeeltelijk gekocht, eigendom; mitsgaders van de inkomsten van den Stads-Rijks-Tol.⁽ⁿ⁾

Den 10 van Zomermaand werden de houders van schuldbrieven tot laste van steden, ambten, en dorpen in het Departement der Rijnmonden opgeroepen om copien authentic van dezelve, in de Fransche taal overgezet, te zenden ter Sekretarie Generaal van het Departement, ten fine van registratie.

In Hooimaand werd, tot verbijstering in de wijze van regtsvordering, de kennisneming

(n) De Rijks Tol is bijna vier eeuwen *verpand*, en vervolgens in *pandschap* geweest bij de stad Nijmegen; zijnde een Tol, *op zich zelve bestaande*, geene gemeenschap, noch eenige betrekking hebbende met den *grooten Gelderschen*, of andere *Provinciale Tollen*. Zie *het Reces des Kwartiers van Nijmegen van 4 Junij 1796*, en het daarbij aangeteekende, betrekkelijk de Tollen in Gelderland wordende geheven.

en beslissing in zaken van koophandel, aan den eigentlijken en van ouds gewonen Regter onttrokken, en daartoe een *Tribunal de Commerce* benoemd.

Den 29 van Wijnmaand werd Keizer NAPOLEON, vergezeld van de Keizerin, onder de verschuldigde eerbewijzingen, en vertooning van vreugde over het geluk van een zoo hoogaanzienlijk bezoek, binnen de muren dezer stad ontvangen. De Keizer verleende aanstonds gehoor aan den Prefekt van de Monden des Rijns, aan den Onder-Prefekt van Nijmegen, aan het Justitie-wezen, Gemeente-Bestuur, Geestelijken enz., en zettede den volgenden dag zijne reize voort naar Frankrijk.

1812.

In Zomermaand werd aan de Winseling, nabij den Waalstroom, gevonden een kunstig gewerkt koperen beeldje van *Cybele*, gekroond met een torenhulsel, en rijdende op eenen leeuw; voorts met handtrommel, koren-airen, en andere tot haren eerdienst gebruikelijke eigenschappen, hoog twee en een halve duim, breed twee duim.

1813.

In Slagtmaand en Wintermaand begon de toestand der Franschen in deze streken hoe langer zoo hagchelijker te worden door eene geduchtste, en verschrikkelijkste nederlaag in Rusland.

De Maarschalk *Macdonald*, Hertog van Taranto, die te Nijmegen het hoofdkwartier gevestigd had, trok den 24 van Slagtmaand met zijn gevolg, benevens twee divisien rui-

terij, en veel geschut van hier naar Arnhem, voornemens zijnde het hoofdkwartier aldaar te nemen; Doch den staat van verdediging van Arnhem niet geschikt bevindende voor zijn hoofdkwartier, vertrok hij denzelfden dag wederom naar Nijmegen.^(o) Arnhem den 30 van Slagtmaand door den Pruissischen Generaal *Bulow* stormenderhand zijnde ingenomen, sneden de wijkende Franschen alle gemeenschap af met den regter Waal-oever.^(p)

Den 4 van Wintermaand verplaatste *Macdonal* zijn hoofdkwartier naar Kleef.

In den loop van deze maand schenen de Franschen niet gezind Nijmegen te verlaten. Zij voelden het gewigtige van derzelver ligging; en wisten, welk belang Keizer NAPOLEON in deze stad stelde, die op het Congres te *Chatillon* aan de Seine, onder de sterkten, welker voortdurend bezit hij aldaar voorsloeg, uitdrukkelijk *de vesting Nijmegen* noemde *met een gedeelte der linie van de Waal*.

Met het einde van het jaar zagen echter de Franschen duidelijk, dat zij door een langer verblijf zich alle hoop op redding van hunne personen en bezittingen zouden afsnijden, en besloten daarom Nijmegen aan haar lot over te laten.

1814.

Op den 4 van Louwmaand werd

(o) BOSSCHA, *geschied. der omwenteling*, I. D., bl. 237.

(p) I. D., bl. 241.

dit besluit den Franschen bekend. Des avonds te voren was een gedeelte der bezetting opgebroken naar Kranenburg: Ook vertrokken de Prefekt der Monden van den Rijn, en de Onder-Prefekt van Nijmegen.

De Generaal *Exelmans*, die toen het bevel voerde, gaf in den avond van den 4^{den} aan het Gemeente-Bestuur te kennen, dat het krijgsvolk dien nacht stond uit te trekken, en dat hij zelf, na de volkomene ontruiming der stad, volgen zoude.^(q) Omtrent drie uren van den 5^{den} reed een Regiment Fransche Landsiers, 't welk in het kanton Druten gelegen had, in vollen ren de stad door, den weg nemende naar Kleef, en ter zelve ure werd de stad van alle de overige krijgsbenden, die, gelijk ook de Onder-Prefekt, zich alhier voorbeeldig gedragen hadden, met stille trom, en in de beste orde verlaten.

De burgers hier op de stads poorten hebbende bezet, en den Pruissischen Bevelhebber van het gebeurde kennisse gegeven zijnde, kwam eenige uren daarna een klein aantal Pruissische krijgsbenden over de Waal binnen de stad, onder het gejuich der ingezetenen: Maar onbeschrijfelijk werd de algemeene geestdrift en vreugde, toen men oogenblikkelijk daarna de verzekerde tijding uit Holland ontving, dat de Vorst, gesproten uit het bloed van den grondlegger van dezen staat, door den gemeenen wil des volks, niet

(q) BOSSCHA, *III. D.*, bl. 30, 31.

alleen tot de oppermagt was ingeroepen; maar zelfs, dat die Vorst, door de volledigste overtuiging van 's volks begeerte, zich reeds hadde laten overhalen tot het aanvaarden van die hooge waardigheid, waartoe Hij, ter redding en herstelling van Nederlands vrijheid en onafhankelijkheid, ook bij de uitkomst bewezen is door de Voorzienigheid bestemd te zijn.^(r)

Den 30 van Louwmaand kwam *Monsieur*, de *Graaf van Artois*, broeder van Koning LODEWYK den XVI, binnen Nijmegen, en vervolgde, na eenen dag aldaar vertoefd te hebben, zijne verdere reis naar het Fransche grondgebied.

Den 26 van Sprokkelmaand genoot de stad de eer Zijne Koninklijke Hoogheid den Erfprins van Oranje binnen hare muren te ontvangen, onder de zichtbaarste algemeene vreugde, komende van Wijchen, na aldaar de krijgsbenden en landstorm, niet zonder zich aan eigen levensgevaar bloot te stellen, nader bij de vesting Grave, onder het geschut des vijands, te hebben doen optrekken. Zijne Hoogheid nam alhier de provisionele Schutterij in oogenschouw, en vertrok den volgenden dag.

In Grasmaand werd de *aanneming der Staatswet voor de Vereenigde Nederlanden*, en de daarmede gepaard gaande *huldiging van den Souvereinen Vorst*; en in Zomer-

(r) BOSSCHA, *Geschiedenis der omwenteling*, III. D., bladz. 29 enz.

maand de *algemeene Vrede, tusschen de verbondene Mogendheden en Frankrijk den 30 van Bloeimaand gesloten*, door afkondiging van de Puije van het Raadhuis, door het spelen op het Carillon, en door het uitsteken der vlaggen van de torens en publieke gebouwen, kennelijk gemaakt.^(s)

Den 16 derzelve maand kwamen de Groot-Hertogen *Michaël* en *Nicolaus*, broeders van den Keizer van Rusland, binnen deze stad, en vervolgden op denzelfden dag hunne reis naar Kleef.

Den 6 van Hooimaand vereerde Zijne Keizerlijke Majesteit, de oppermagtige alleenheerscher aller Russen, ALEXANDER, de *Gezegende*, Bevrederiger van Europa, deze stad met zijne hooge tegenwoordigheid.

Niet voor in den namiddag kwam Zijne Majesteit te Lent aan. Bij de Gierbrug gekomen zijnde, welke daartoe in gereedheid was gehouden, werd Hoogstdezelve door den Commissaris van het Kwartier, en aan deze zijde van de rivier door de Stads-regering verwelkomt, het welk Zijne Majesteit op het minzaamst beantwoordde, tevens verzoekende, gelijk op meer plaatsen door Zijne Majesteit geschied was, verschoond te mogen blijven

(s) Bij dit plegtig verbond werden de grenzen van Frankrijk naauwkeurig bepaald; de sedert 1792 overheerde landen weder van hetzelfde gescheiden; de *Prins van Oranje-Nassau* als *Souverein Vorst van Nederland* erkend, en eene vergrooting van grondgebied uitdrukkelijk bedongen.

van alle eerbewijzingen, dien zelfden avond zijne reis voortzettende.

Om dezen doorluchtigen Monarch, wiens naam de volgende geslachten niet anders dan met eerbied zullen noemen, de gevoelens van verpligting te kennen te geven, waren de voorgevels der huizen in de straten, door welke Zijne Majesteit passeren moest, en van verscheidene huizen in andere straten, over het geheel met veel smaak door allerlei teekenen van vreugde opgesierd. Ook was van stadswege eene sierlijke eereboog in de breede Burgtstraat opgericht.

Het door Frankrijk overheerschte, en in Frankrijk ingelijfde Nederland, zich nu van Frankrijk hebbende losgescheurd, en zich eenen staat gevormd hebbende onder de regering van eenen Souvereinen Vorst, herrees ook het gebruik der moedertaal bij de Regtbank, en werden alzoo de regtsvorderingen, regtshandelingen, vonnissen en alle regtelijke aktens in de Nederduitsche taal gesteld en uitgegeven, doch naar het stelsel der Fransche wetten.^(t)

Den 4 van Wijnmaand vond zich de stad vereerd met de aankomst en lang gewenscht bezoek van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins

- (t) Eenvormigheid van Bestuur des geheelen Rijks is reeds ingevoerd. Eene eenvormigheid van Wetgeving ontbreekt nog; zijnde het Koninkrijk tot nu toe verdeeld tusschen het regtsgebied van drie op zich zelve staande Hoven van den *Haag*, *Brussel* en *Luik*, alle regtsprekende naar hetzelfde stelsel van nog behoudene Fransche wetten, doch op verschillende manier gewijzigd.

van Oranje en Nassau, Souverein Vorst van Nederland. Omtrent de grenzen dezer Provincie werd de Vorst door den Heer Gouverneur van Gelderland, door den Provincialen Kommandant van dit gewest, benevens den Kommissaris des Kwartiers verwelkomt. Op de dorpen, in den doortogt gelegen, bevonden zich de Landstormen onder de wapenen, en op den weg in het Schependom de gewapende Schutterij en het garnisoen der stad.

De Vorst, aan de Molenpoort genaderd zijnde, werd door den Burgemeester en leden der Regering verwelkomt; met aanbieding der sleutels van de stad, en, volgens het oud gebruik, van den eerewijn. De juichende en talrijke menigte, om hunne hoogachting en verpligting te kennen te geven, verzocht de paarden van 's Vorsten rijtuig te mogen afspannen, en den Vorst, ten bewijze zijner welkomst, tot aan het Hotel te brengen; het welk ook geschiedde, onder het losbranden van het geschut op de wallen, het vrolijk spelen op het Carillon, en alom met de zichtbaarste blijken van eerbied, algemeene vreugde, en innige liefde, welke de burgerij van Nijmegen den Vorst toedraagt.

1815.

Den 5 van Louwmaand werd de verjaardag der gelukkige en geheel onverwachte verlossing van het overheerschte Nederland uit het geweld der ondragelijkste dwingelandij op de heuchelijkste wijze plechtig gevierd.

Den 11 van die maand verhief zich de wind

uit het noordwesten in den morgenstond op eene geweldige wijze, voerende met zich eene ongemeen zware hagelbui en jagtsneeuw, te midden van welke twee donderslagen vielen. De bui woei spoedig over: Maar des namiddags werd deze door eene tweede gevolgd, die niet minder hevig was; sedert vernam men, dat een bliksemschicht, oogenblikkelijk gevolgd wordende van eenen sterken donderslag, de herberg Batavia, even beneden de stad aan de Waal, getroffen had, slaande de vrouw en den knecht des huizes, doch onverzeerd, op den grond, en doende eenige, bij elkanderen staande, tinnen kannen en gewigten tot eenen klomp smelten.

In Lentemaand bevonden zich de vestingwerken, die ten tijde der vorige Koninklijke regering onder zekere voorwaarden aan de stad geschonken waren, gedeeltelijk geslecht. Doch na de kommervolle inlijving in het Fransche Keizerrijk onderging het slechten eenige vertraging, en werd vervolgens door een Keizerlijk besluit geheel gestuit.

In Grasmaand werd de arbeid tot herstel der vestingwerken, en het aanleggen van nieuwe, door honderden van werklieden, opgeroepen uit de omliggende plaatsen, met den meesten ijver voortgezet en bespoedigd; inzonderheid der geenen, die op den Hunenberg en buiten de Hezelpoort waren ontworpen.

Bij het opdelven der aarde tot het aanleggen der vestingwerken op den Hunenberg

werd onder vele aldaar ontdekte Romeinsche munten, gevonden een zeldzame gouden *nummus consularis gentis Petroniae*, hebbende op de voorzijde

P. PETRON. TVRPILIAN. IIIVIR.

op de keerzijde, aan den bovenkant: CAESAR, beneden, AVGVSTVS; en in het midden van eene burgerkroon O.C.S., dat is: *Ob Cives Servatos*, tusschen twee lauriertakken. Een zilveren *gentis Claudiae*, hebbende op de voorzijde C. CLODIVS C.F. met het hoofd van Flora. Op de keerzijde VESTALIS. En een uitmuntende gouden penning van *Augustus*, met het omschrift op de voorzijde

AVGVSTVS DIVI F.

Op de keerzijde *Diana*, in de gedaante van eene Jagerin, met alle have eigenschappen, en ter zijde van dezelve IMP. XII. beneden SICIL., zijnde gemunt, na dat Augustus de zonen van Pompejus in Sicilie overwonnen, en dat eiland aan zich onderworpen had.

Ingelijks werden bij het opwerpen der aarde bij de vestingwerken buiten de Hezelpoort, nevens vele munten, overblijfsels van Romeinsche ringen, oorsiersels, kleedergespen, naalden, beeldjes enz. gevonden. Twee ontdekte gouden penningen waren, zonder door eenen deskundigen bezigtigd te zijn, reeds heimelijk versmolten.

Den 12 van Zomermaand genoot de stad het gewenscht genoeg van WILLEM den I,

Koning der Nederlanden, en *Groot-Hertog van Luxemburg*,^(u) binnen hare muren andermaal te mogen ontvangen, en, als Redder van het vaderland met de opregtste gevoelens van dankbaarheid en liefde te begroeten, onder het gebulder van het geschut op de wallen; het lustig spelen op het Carillon, en alle verschuldigde eerbewijzingen. Zijne Majesteit nam in oogenschouw den omtrek der stad, en bijzonderlijk den gevorderden staat der nieuw aangelegde vestingwerken, welke meer en meer hare voltooiing naderden. Bij het vertrek ontving Zijne Majesteit de blijkbaarste bewijzen van de algemeene hartelijkheid en vreugde.

In Hooimaand werd aan Zijne Majesteit aangeboden het Ontwerp van eene nieuwe Grondwet, gewijzigd naar de veranderde omstandigheden;^(v) vervolgens in de Staten-Generaal overwogen, en daar goedgekeurd

- (u) Wegens de vereeniging van Belgie met den nieuwen Nederlandschen Staat had Zijne Koninklijke Hoogheid de Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden den 16 van Lentemaand den titel van *Koning der Nederlanden*, en *Groot-Hertog van Luxemburg* aanvaard, ingevolge het besluit van het groot Congres der voornaamste Mogendheden van Europa, in 1814 te Weenen gehouden, en bij Traktaat den 18 van Zomermaand 1815 aldaar bevestigd.
- (v) De vergrooting van het gebied maakte eene herziening van de eerste Grondwet noodzakelijk, waartoe door Zijne Majesteit benoemd werd eene Kommissie van vier en twintig leden, ten deele genomen uit de Zuidelijke, ten deele uit de Noordelijke gewesten van het Koninkrijk.

zijnde, door den Koning zelven als *Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden* aangenomen.

Den 20 van Slagtmaand vereerde Zijne Koninklijke Hoogheid de Kroon-Prins der Nederlanden, vergezeld van den Russischen Generaal *Czernichef*, Nijmegen met een bezoek, de verdere reis naar Rusland voortzettende.

Den 5 van Slagtmaand werd het bestuur der stad bepaald op eenen Raad van vijftien leden, voor hun leven aangesteld, waarvan drie leden Burgemeesteren zijn. De Raad vergadert, als de zaken, die aan het bestuur des Raads zijn opgedragen, zulks vereischen, en de Raad daartoe door Burgemeesteren wordt opgeroepen. Ook kan geen vergadering van den Raad gehouden worden, ten zij de meerderheid der leden tegenwoordig is, zittende de President-Burgemeester, en bij afwezenheid de volgende Burgemeester, voor in den Raad.^(w)

1816.

Den 24 van Oogstmaand had de stad het geluk van met de hartelijkste eerbewijzingen, pligtplegingen, algemeene vreugde en blijdschap te mogen aanschouwen en te begroeten den Kroon-Prins der Nederlanden, benevens Hare Keizerlijke Koninklijke Hoog-

(w) Bij het Reglement is het *eigentlich Justitiele* van de *Politie* of *Plaatselijke Administratie* ten eenemaal gescheiden. Hoe zulks te voren plaats had, vindt men bij G.C. IN DE BETOUW, in *Dissertatione de ordine procedendi coram Neomagensium tribunalibus*, Cap. VI, VII, VIII, IX, X. laudata a SAXIO, *Onomastici literarii part. VIII*, pag. 425.

heid de Groot-Vorstin *Anna Paulowna*, Prinses van Rusland.

Het behaagde het Vorstelijk paar hunne voorgenomene reize des anderen daags voort te zetten naar het Loo, onder een hernieuwd vreugdegejuich.

1817.

Bij het uitgraven van wortels van boomen en struiken op een stuk lands aan den Hunenberg, behoorende aan het huis Ubbergen, werden ontdekt verscheidene Romeinsche overblijfsels, en onder deze eene fraaije urne of lijkbus, eene schoone graflamp, en twee glazen traan-fleschjes.

Voorts buiten de Hezelpoort omtrent de Winseling, ten zuiden der voormalige Lennepe-kamer, nabij den Waaloever, eene groote, doch eenigzins geschondene, lijkbus, in de gedaante van het *membrum genitale Mutini*, en, tusschen de inliggende assche en gebeenten, twee koperen penningen, zijnde een der *Illviri monetales* onder Augustus; de ander van *Nero*.

Ook in Slagtmaand, bij het planten van boomen langs den weg naar de Holledoorn, vond men een graflamp met den naam des makers STROBILIS.

1818.

Den 22 van Bloeimaand klom het water in de rivier de Waal tot 18 voet en 7 duim, veroorzaakt door zware stortvloeden, plaats gehad hebbende in Zwitserland en Duitschland, en overstroomde alle buiten 's dijks gelegene bouw- en weidelanden.

Den 15 van Zomermaand kwam Zijne Ma-

jesteit de Koning der Nederlanden, verzeld van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins *Fredrik van Oranje-Nassau*, over Huissen, Sevenaar en Elten, na den staat der verdeelingen van de rivieren, en van 's lands dijk- en waterwerken aan het Spijk, boven en in den mond van het Pannerdensche kanaal en te Millingen bezigtigd te hebben,^(x) onder het gejuich der blijde ingezetenen, te Nijmegen aan, en werd aan de Waal door de Stedelijke regering opgewacht, en met alle verschuldigde eerbied en vreugde ontvangen. Zijne Majesteit verleende aan Civiele en Militaire Autoriteiten, aan de Geestelijkheid en andere partikulieren, gehoor; en vertrok den volgenden dag, na bevorens de uitgestrekte vestingwerken in naauwkeurige oogenschouw genomen te hebben, naar het Vorstelijk Loo terug.

Den 22 van Hooimaand werd de Walsche Hervormde Gemeente in bezit gesteld van een gedeelte van het gewezen Hospitaal der Johanniter Ridder-orde,^(ij) naderhand geweest zijnde het groot Auditorium der Kwartierlijke Akademie te Nijmegen, met de daar-

- (x) Door welke Provinciën, en tot welke eindens deze dijk-, aarde- en waterwerken zijn aangelegd en onderhouden worden, zie in mijn stukje *de Rheni divortii, Rhenique inferioris ac Isalae cura*.
- (ij) Zie het stukje *Kwartierlijke Akademie bladz. 4*, en *Kerken en godsdienstige Gestichten te Nijmegen bl. 19, 24, 29*, en de *Annales Noviemagi pag. 66*.

toe behorende woning, mitsgaders van eenige renten en cijnsen, onder eenige bepalingen.^(z)

Den 24 en 25 daaraanvolgende was de warmte alhier op den thermometer tot 92 en 94 graden, naar de schaal van *Fharenheit*.

(z) Koninklijk besluit van 26 Mei 1818, genomen ten gevolge van vorige van 2 Augustus 1808, en 28 Maart 1810.